УДК 341.96
DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.39

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

Легенько В.Ю.,
аспірант
кафедри міжнародного приватного права
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0009-0008-8441-9795

Легенько В.Ю. Правове регулювання віртуальних активів у Федеративній Республіці Німеччина.

Стаття присвячена дослідженню сучасного правового регулювання віртуальних активів у Федеративній Республіці Німеччина. Автор аналізує переваги та недоліки відповідної нормативно-правової бази, рішення, ухваленні для гармонізації законодавства відповідно до нового Регламенту Європейського парламенту та Ради, а також можливість та доцільність імплементації найбільш вдалих рішень до українського законодавства.

Через відсутність актуальних ґрунтовних досліджень, які би поєднали основні регуляторні норми та дефініції, а також надали загальне уявлення про цю систему регуляції, виникла необхідність детально дослідити сучасну нормативно-правову базу Федеративної Республіки Німеччина у цій сфері, яка є однією з найскладніших серед відомих юрисдикцій у сфері віртуальних активів.

Далі наводиться перелік відповідальних регуляторів, а також законодавчо закріплена дефініція віртуальних активів та їх класифікація. У Федеративній Республіці Німеччина було розроблено оригінальну систему класифікації та гібридний підхід до визначення категорії активів, щоб застосувати положення MiCA.

Наразі не всі об'єкти, які було створено на основі технології блокчейн, підпадають під регулювання, в першу чергу це стсоується невзаємозамінних токенів, що в тому числі відповідає положенням MiCA.

Також було досліджено систему ліцензування постачальників послуг у сфері обігу віртуальних активів, особливості перехідного періоду та нові класифікацію класів ліцензії відповідно до MiCA.

Було проведено аналіз вимог до первинного розміщення монет (ICO) відповідно до нормативно-правової бази Федеративної Республіки Німеччина та MiCA. Досліджено питання регулювання майнінгу віртуальних активів та режим оподаткування.

Робиться висновок, що Федеративна Республіка Німеччина знайшла можливість врегулювати набагато більше активів, ніж передбачено MiCA, що надає конкурентні переваги для національної економіки. До українського законодавства необхідно запозичити підхід до побудови такої системи регулювання, яку можна гармонізувати з законодавством Європейського союзу, але при цьому і зберегти переваги свого законодавства.

Ключові слова: MiCA, криптоактиви, віртуальні активи, ICO, NFT.

Lehenko V.I. Legal regulation of virtual assets in the Federal Republic of Germany.

The article is devoted to the study of the current legal regulation of virtual assets in the Federal Republic of Germany. The author analyses the advantages and disadvantages of the relevant regulatory framework, decisions taken to harmonise legislation in accordance with the new Regulation of the European Parliament and of the Council, as well as the possibility and expediency of implementing the most successful decisions into Ukrainian legislation.

Due to the lack of relevant in-depth studies that would combine the main regulatory norms and definitions, as well as provide a general overview of this regulatory system, it became necessary to conduct a detailed study of the current regulatory framework of the Federal Republic of Germany in this area, which is one of the most complex among known jurisdictions in the field of virtual assets.

The following list details the responsible regulators, as well as the legally established definition of virtual assets and their classification. The Federal Republic of Germany has developed an original classification system and a hybrid approach to defining asset categories in order to apply the provisions of MiCA.

Currently, not all objects created on the basis of blockchain technology are subject to regulation, primarily non-fungible tokens, which is in line with MiCA provisions.

The licensing system for service providers in the field of virtual asset circulation, the specifics of the transition period and the new classification of licence classes in accordance with MiCA were also examined.

An analysis of the requirements for initial coin offerings (ICOs) in accordance with the regulatory framework of the Federal Republic of Germany and MiCA was conducted. The issues of virtual asset mining regulation and taxation were examined.

It is concluded that the Federal Republic of Germany has found a way to regulate many more assets than provided for by MiCA, which gives competitive advantages to the national economy. Ukrainian legislation needs to borrow the approach to building such a regulatory system, which can be harmonised with European Union legislation, while preserving the advantages of its own legislation.

Key words: MiCA, crypto assets, virtual assets, ICO, NFT.

Постановка проблеми. За останні роки більшість юрисдикцій врегулювала статус віртуальних активів, що має сприяти боротьбі з корупцією та відмиванням доходів, пришвидшити економічне зростання завдяки залученню інвестицій до національних економік, а також захистити майнові права інвесторів у віртуальні активів. Україна останнє десятиліття кожного року входить у рейтинги країн з найбільшим відсотком населення, яке має віртуальні активи та активно ними користується, тому необхідно впровадити досконалу систему правового регулювання, яка буде спиратися на досвід юрисдикцій, які мають досвід впровадження та подальшої адаптації такого законодавство до появи нових різновидів активів або застосування наднаціонального законодавства.

З прийняттям нового Регламенту MiCA в держав-членів ЄС виникла необхідність адаптувати своє законодавство відповідно до положень цього Регламенту. Україна, як держава-кандидат в члени ЄС, гармонізує своє законодавство відповідно і до цього Регламенту, саме тому було обрано нормативно-правову базу регулювання віртуальних активів у Федеративній Республіці Німеччина, яка є однією з провідних юрисдикцій у цій сфері, хоча гармонізація із Регламентом MiCA набула унікальних форм.

Стан опрацювання цієї проблематики характеризується відсутністю актуальних ґрунтовних досліджень, які би проаналізували комплексно нормативно-правову базу регулювання віртуальних активів у Федеративній Республіці Німеччина після прийняття MiCA. Остання наукова робота, присвячена регулюванню віртуальних активів у Федеративній Республіці Німеччина, була опублікована дослідником Самсіним Р.І. ще у 2020 році, тому вона не характеризує поточний стан законодавства.

Метою статті є аналіз нормативно-правових актів Федеративної Республіки Німеччина та законодавства ЄС, щоб визначити найбільш сприятливі норми та дефініції, які надалі можна імплементувати до українського законодавства і зробити Україну конкурентною та привабливою юрисдикцією для інвесторів у віртуальні активи.

Виклад основного матеріалу. Німеччина досягла значних успіхів у регулюванні віртуальних активів, зокрема завдяки приведенню його у відповідність до нормативно-правової бази Європейського Союзу та прийняттю національних законів, спрямованих на регулювання криптовалют та інших віртуальних активів. З 2020 року віртуальні активи класифікувалися як фінансові інструменти відповідно до положень Закон "Про банківську діяльність" (нім. Kreditwesengesetz, KWG) [1]. Необхідність запровадити це положення було викликано П'ятою директивою ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей (5AMLD) [2], яку Німеччина включила у свою внутрішню регуляторну систему, ставши однією з перших держав-членів ЄС, яка запровадила всеосяжні правила щодо віртуальних активів.

Хоча Німеччина вже мала розвинуту нормативно-правову базу, із прийняттям у 2023 Регламенту (ЄС) 2023/1114 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року про ринки криптоактивів (англ. Markets in Crypto-Assets, далі — MiCA) [3], який мав багато колізій із поточним законодавством, було необхідно ввести гібридний режим регулювання.

Загальновідомий термін "віртуальні активи" у Регламенті MiCA та законодавстві Німеччини вживається саме як "криптоактиви", тому при дослідженні нормативно-правової бази буде використовуватися оригінальна термінологія.

В той же час положення, які не регулюються безпосередньо і не протирічать MiCA діятимуть в первинній редакції.

Федеральний орган фінансового нагляду (нім. Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, BaFin) є головним регулятором, відповідальним за забезпечення виконання цих правил. BaFin тісно співпрацює з Німецьким федеральним банком (нім. Deutsche Bundesbank) і Федеральним міністерством фінансів (фін. Bundesministerium der Finanzen) для нагляду за фінансовими ринками, в тому числі тими, що стосуються віртуальних активів.

BaFin застосовує суворі правила, розглядаючи криптовалюту та віртуальні активи як потенційні канали для фінансових злочинів. Мета полягає в тому, щоб захистити фінансову систему та права інвесторів в ці активи. Крім того, BaFin встановив особливі умови ліцензування для підприємств, що надають послуги криптодепозитарію.

Основном законом, що регулює віртуальні активи у Німеччині, є KWG. До прийняття MiCA відповідно до положень, викладених в KWG, криптоактиви (нім. Kryptowerte) визначалися як фінансові інструменти, що підпадають під дію тієї ж нормативної бази, яка застосовується до традиційних фінансових продуктів. Відповідно до пункту 11 розділу 1 KWG, віртуальні активи було визначено як "цифрове представлення вартості, яке не випускається центральним банком або державним органом і яке приймається як засіб платежу, обміну або інвестування".

Крім того, Німеччина прийняла Закон "Про електронні цінні папери" (нім. Gesetz zur Einführung elektronischer Wertpapiere, eWpG) [4], який дозволяє випуск цифрових цінних паперів. Цей закон є важливим кроком у модернізації фінансової інфраструктури держави та сприянні токенізації традиційних активів.

Після гармонізації законодавства було закріплено визначення криптоактивів, як вказано у MiCA, що це цифрове представлення вартості або права, яке може бути передане та збережене в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або подібної технології. Також передбачено 3 групи таких активів:

1) токени електронних грошей (англ. e-money tokens, EMTs) — криптоактиви, які мають на меті підтримувати стабільну вартість за допомогою прив'язки до однієї фіатної валюти;

2) токени, прив'язані до активів (англ. asset-referenced tokens, ARTs) —токени, стабілізуючі свою вартість за допомогою кошиків активів, прав або цінностей;

3) інші криптоактиви, які включають в себе в тому числі і службові токени (англ. utility tokens), що надають цифровий доступ до товару або послуги, що надаються емітентом.

Однак, MiCA не застосовується до віртуальних активів, які можна класифікувати в якості фінансових інструментів, щоб уникнути протиріч із Директивою Європейського Парламенту і Ради 2014/65/ЄС від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів (MiFID II) [5].

Також в MiCA зазначено, що під регулювання не підпадають невзаємозамінні токени (англ. non-fungible tokens, NFTs), що зазначено в положенні, що "цей Регламент не повинен застосовуватися до криптоактивів, які є унікальними та невзаємозамінними з іншими криптоактивами, включаючи цифрове мистецтво та предмети колекціонування. До того ж не підпадають під регулювання цифрові валюти центральних банків (англ. Central bank digital currency, CBDC).

В той же час в Німеччині застосовували регулювання і до віртуальних активів, які можна класифікувати в якості фінансових інструментів, і до CBDC.

Вихід з цієї колізії було знайдено через застосування гібридного режиму, коли при призначенні категорії для певного віртуального активу він спочатку перевіряється за своїми характеристиками, чи підпадає під визначення фінансового інструменту. Для законодавчого закріплення було прийнято Закон "Про цифровізацію фінансового ринку" (нім. Finanzmarktdigitalisierungsgesetz, FinmadiG) [6] та Закон "Про нагляд за крипторинками" (нім. Kryptomärkteaufsichtsgesetz, KMAG) [7] для адміністрування MiCA на національному рівні, уточнивши розподіл повноважень: MiCA регулює криптоактиви, що не підпадають під MiFID, тоді як MiFID, KWG, eWpG продовжують регулювати криптоактиви, подібні до фінансових інструментів, наприклад, цінних паперів.

Закон Німеччини "Про боротьбу з відмиванням грошей" (Geldwäschegesetz, GwG) [8] також відіграє ключову роль у регулюванні віртуальних активів. Постачальники фінансових послуг у сфері віртуальних активів, такі як біржі та провайдери гаманців, зобов'язані дотримуватися суворих правил боротьби з відмиванням грошей (AML). Такі заходи включають належну перевірку клієнтів, моніторинг транзакцій і повідомлення про підозрілу діяльність до регулятора та правоохоронних органів.

Включення віртуальних активів до системи протидії відмиванню грошей гарантує, що постачальники послуг дотримуються суворих протоколів перевірки та звітності. У Німеччині прийнято Постанову "Про посилені вимоги щодо належної перевірки при переказі віртуальних активів" (нім. Kryptowertetransferverordnung, KryptoWTransferV) [9], яка вимагає безпечної передачі інформації про клієнтів під час транзакцій.

Для того, щоб працювати в цій сфері, компанії, що пропонують послуги, пов'язані з криптоактивами, в тому числі біржі, депозитарії та брокери, повинні отримати ліцензію від BaFin. Відповідно до Розділу 1(1a) KWG, будь-яка організація, що займається криптодепозитарною діяльністю, зобов'язана отримати дозвіл регулятора перед початком своєї діяльності. Криптодепозитарій можна визначити як захист, управління та зберігання віртуальних активів і приватних криптографічних ключів від імені третіх осіб.

BaFin встановив чіткі критерії для суб'єктів, які бажають отримати дозвіл на здійснення діяльності в Німеччині. Компанії зобов'язані продемонструвати дотримання законодавства про боротьбу з відмиванням грошей та захист прав споживачів. Крім того, ліцензійні вимоги залежать від конкретних послуг, що пропонуються. Компанії, що займаються власною торгівлею, управлінням портфелем або функціонуванням багатосторонніх торговельних систем, підлягають різному ступеню контролю.

Крім того, іноземні компанії, які пропонують послуги у сфері віртуальних активів, в Німеччині підпадають під дію німецького законодавства, якщо вони орієнтовані на німецьких клієнтів, навіть за відсутності фізичної присутності на території Німеччини.

Хоча нормативно-правова база Німмечини має особливості щодо класифікації криптоактивів та надання ліцензії, зараз до категорій ліцензії і напрямів діяльності застовуються положення MiCA, яка поділяє ліцензію на три класи:

1. CASP класу 1 — мінімальний капітал 50 000 євро. Дозволені послуги включають:
- виконання замовлень від імені клієнтів;
- розміщення криптоактивів;
- послуги з переказу криптоактивів від імені клієнтів;
- прийом і передача замовлень;
- консультації з криптоактивів;
- управління портфелем криптоактивів.

2. CASP класу 2 — мінімальний капітал 125 000 євро. Можуть надавати будь-які послуги класу 1, а також:
- зберігання та адміністрування криптоактивів від імені клієнтів;
- обмін криптоактивів на кошти;
- обмін криптоактивів на інші криптоактиви.

3. CASP класу 3 — мінімальний капітал 150 000 євро. Можуть надавати будь-які послуги класу 2, а також управляти торговельною платформою для криптоактивів.

Регулювання бірж та первинних пропозицій монет (ICO) в Німеччині підлягає суворому нагляду як на національному рівні, так і на рівні ЄС. BaFin застосувало проактивний підхід, гарантуючи, що криптовалютні біржі, які працюють у Німеччині, підлягають регулюванню відповідно до MiCA та KWG, яка розглядає криптовалюту як фінансовий інструмент. Відповідно, біржі зобов'язані дотримуватися правил, що стосуються захисту інвесторів, прозорості та вимог щодо протидії відмиванню грошей.

Що стосується ICO, то в Німеччині прийнято спеціальні правила, спрямовані на захист інвесторів. Відповідно до німецького Закону "Про проспекти цінних паперів" (нім. Gesetz über die Erstellung, Billigung und Veröffentlichung des Prospekts, WpPG) [10] та Регламенту Про проспекти (ЄС) 2017/1129, ICO, які вважаються цінними паперами, зобов'язані випускати проспект емісії, затверджений BaFin. Слід зазначити, що на утилітарні токени, які не кваліфікуються як цінні папери, ці правила не поширюються. Однак вони все одно можуть бути об'єктом регуляторного нагляду, якщо функціонують як платіжні токени або пропонують інвестиційний прибуток.

Імплементація Німеччиною MiFID II також накладає вимоги на фінансових посередників, включаючи біржі, які торгують криптоактивами, що кваліфікуються як фінансові інструменти. Такі платформи зобов'язані дотримуватися правил, що стосуються прозорості, захисту клієнтів і звітності про транзакції.

Варто зазначити, що практика майнінгу віртуальних активів у Німеччині наразі не врегульована. Для того, щоб займатися майнінгом, фізичні або юридичні особи не зобов'язані отримувати спеціальну ліцензію. Тим не менш, ті, хто займається майнінгом криптовалют, зобов'язані дотримуватися чинного фінансового та податкового законодавства, зокрема, щодо категоризації доходів від майнінгу та оподаткування віртуальних активів.

Оподаткування віртуальних активів у Німеччині є особливо заплутаною сферою законодавства, яка регулюється, насамперед, Законом Німеччини про податок на прибуток (нім. Einkommensteuergesetz, EStG) [11]. Операції з віртуальними активами, включаючи торгівлю і майнінг, підлягають оподаткуванню податком на приріст капіталу. Фізичні особи зобов'язані сплачувати податок на приріст капіталу, якщо їхні активи утримуються менше одного року і перевищують неоподатковуваний ліміт у 1000 євро. Проте, якщо період володіння активами перевищує один рік, будь-які прибутки звільняються від оподаткування.

Для компаній, що займаються торгівлею віртуальними активами, весь прибуток, отриманий від таких операцій, підлягає оподаткуванню як звичайний дохід від підприємницької діяльності. Крім того, компанії, що займаються випуском або торгівлею віртуальними активами, зобов'язані дотримуватися чинного законодавства про корпоративний податок. Крім того, компанії зобов'язані

враховувати податок на додану вартість при продажу товарів і послуг, придбаних за віртуальні активи.

Уряд Німеччини надав роз'яснення щодо оподаткування токенів цінних паперів, які повинні розглядатися як фінансові інструменти. Отже, прибуток, отриманий від цих токенів, підлягає оподаткуванню в порядку, аналогічному тому, що застосовується до інших цінних паперів. Податковий режим утилітарних токенів залежить від їх основної функції, що може призвести до невизначеності щодо податкових зобов'язань, які застосовуються.

Висновки. Таким чином, Німеччина зарекомендувала себе як один із лідерів у регулюванні віртуальних активів в ЄС, маючи всеосяжну правову базу, яка охоплює віртуальні активи. Віднесення віртуальних активів до категорії фінансових інструментів згідно з KWG гарантує, що ці активи підлягають такому ж регулюванню та захисту, як і традиційні фінансові продукт, інші активи підпадають під регулювання відповідно до MiCA. BaFin відіграє ключову роль у нагляді за ринком, гарантуючи дотримання правил боротьби з відмиванням грошей, захист інвесторів і підтримку цілісності ринку.

Позиція уряду Німеччини щодо регулювання послуг зберігання криптовалют, бірж та ICO, а також зосередженість на гармонізації законодавства з нормами ЄС зробили цю юрисдикцію центром притяжіння для компаній у секторі криптоактивів а надали конкурентні переваги.

Отже, під час гармонізації українського законодавства до MiCA слід в першу чергу узгодити всі можливості застосувати ті підходи та положення, які будуть в першу чергу корисні для розвитку економіки України, оскільки завжди можливо знайти спосіб, завдяки якому "обов'язкове" положення Регламенту буде застосовуватися з точки зору національних інтересів, що і демонструє приклад підходу німецького законодавця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон Німеччини про банківську діяльність (Kreditwesengesetz – KWG, 1961). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/kredwg/BJNR008810961.html (дата звернення: 18.08.2025).
2. Директива (ЄС) 2018/843 Європейського парламенту та Ради від 30 травня 2018 р. (5AMLD). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/843/oj/eng (дата звернення: 21.08.2025).
3. Регламент (ЄС) 2023/1114 Європейського парламенту та Ради від 31 травня 2023 р. про ринки криптоактивів. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1114/oj/eng (дата звернення: 21.08.2025).
4. Закон Німеччини про електронні цінні папери (eWpG, 2021). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/ewpg/BJNR142310021.html (дата звернення: 22.08.2025).
5. Директива 2014/65/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 травня 2014 р. про ринки фінансових інструментів (MiFID II). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/65/oj/eng (дата звернення: 23.08.2025).
6. Закон Німеччини про цифровізацію фінансового ринку (Finanzmarktdigitalisierungsgesetz – FinmadiG, 2024). URL: https://www.recht.bund.de/bgbl/1/2024/438/VO.html (дата звернення: 23.08.2025).
7. Закон Німеччини про ринки капіталу (Kapitalmarktgesetz – KMag, 2024). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/kmag/BJNR1B60B0024.html (дата звернення: 25.08.2025).
8. Закон Німеччини про боротьбу з відмиванням грошей (Geldwäschegesetz – GwG, 2017). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gwg_2017/ (дата звернення: 26.08.2025).
9. Постанова про посилені вимоги щодо належної перевірки при переказі криптоактивів (KryptoWTransferV, 2023). URL: https://www.recht.bund.de/bgbl/1/2023/135/VO.html (дата звернення: 27.08.2025).
10. Закон Німеччини про проспекти цінних паперів (Wertpapierprospektgesetz – WpPG, 2005). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/wppg/ (дата звернення: 28.08.2025).
11. Закон Німеччини про податок на прибуток (Einkommensteuergesetz – EStG, 1934). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/estg/ (дата звернення: 29.08.2025).